

Horyzonty Polityki
2026, Vol. 17, N° 60

HUBERT GUZ

<https://orcid.org/0000-0001-8230-6182>
Uniwersytet Ignatianum w Krakowie
hubert.guz@ignatianum.edu.pl
<https://doi.org/10.35765/HP.2026.1760.13>

Nowy Europejski Bauhaus – tylko idea czy już polityka publiczna?

Streszczenie

CEL NAUKOWY: Ocena procesu wdrażania unijnej inicjatywy Nowy Europejski Bauhaus (NEB) w celu rozstrzygnięcia, czy stanowi ona jedynie teoretyczną ideę, czy konstytuującą się politykę publiczną oraz analiza stopnia operacjonalizacji NEB w polskiej polityce spójności.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: Problem badawczy dotyczy przejścia NEB z fazy koncepcyjnej do etapu realnych instrumentów wdrożeniowych. Zastosowano metodę przeglądu teorii polityk publicznych oraz jakościową analizę dokumentów strategicznych UE i programów regionalnych (województwa śląskie i małopolskie) oraz wyników konkursów NEB.

PROCES WYWODU: Osadzenie NEB w kontekście wyzwań, z którymi mierzy się Europa, oraz odniesienie go do teoretycznych aspektów zarządzania wielopoziomowego, następnie analiza ewolucji NEB od etapu idei do pogłębiającej się operacjonalizacji.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: Wykazano, że NEB przekształca się z idei w realną politykę publiczną m.in. dzięki instrumentom finansowym (np. NEB Facility). Analiza regionalna obrazuje szeroki zakres działań województwa śląskiego, które promuje NEB poprzez konferencje, szkolenia i poradnik. Kryteria oceny projektów odnoszące się do NEB pełnią istotną funkcję edukacyjną w programach regionalnych.

Sugerowane cytowanie: Guz, H. (2026). Nowy Europejski Bauhaus – tylko idea czy już polityka publiczna? *Horyzonty Polityki*, 17(60), 245–264. <https://doi.org/10.35765/HP.2026.1760.13>.

WNIOSKI, INNOWACJE I REKOMENDACJE: NEB może mieć istotne znaczenie dla budowania odporności społecznej i poprawy ładu przestrzennego w Polsce. Rekomenduje się: opracowanie prostych materiałów promujących NEB (poradniki i listy sprawdzające), organizację regionalnych konkursów NEB, realizację projektów typu „pipeline” oraz silniejsze wsparcie eksperckie dla beneficjentów, aby zapobiec biurokratycznej formalizacji idei NEB.

SŁOWA KLUCZOWE:

Nowy Europejski Bauhaus, polityka spójności, zrównoważony rozwój, estetyka, włączenie społeczne

Abstract

NEW EUROPEAN BAUHAUS: MERELY AN IDEA
OR ALREADY A PUBLIC POLICY?

RESEARCH OBJECTIVE: To assess the implementation process of the European Union’s New European Bauhaus (NEB) initiative in order to determine whether it remains merely a theoretical concept or has evolved into an emerging public policy, and to analyse the degree to which the NEB has been operationalised within Poland’s Cohesion Policy.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: The research problem concerns the transition of the NEB from the conceptual stage to the phase of practical implementation instruments. The study employs a literature review of public policy theory, together with a qualitative analysis of EU strategic documents, regional programmes (Śląskie and Małopolskie Voivodeships), and the results of the NEB Prizes competitions.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: The author situates the NEB within the broader context of the challenges currently facing Europe and relates it to the theoretical framework of multilevel governance. The paper then examines the evolution of the NEB from an initial concept towards its progressively advancing operationalisation.

RESEARCH RESULTS: The findings demonstrate that the NEB is evolving from an idea into a genuine public policy, notably through dedicated financial instruments such as the NEB Facility. The regional analysis highlights the broad range of initiatives undertaken by the Śląskie Voivodeship, which promotes the NEB through conferences, training activities, and practical guidance materials. Project evaluation criteria referring to the NEB also play an important educational role within regional programmes.

CONCLUSIONS, INNOVATIONS, AND RECOMMENDATIONS: The NEB has the potential to make a significant contribution to strengthening

social resilience and improving spatial governance in Poland. The paper recommends: developing accessible promotional materials on the NEB (guidelines and checklists), organising regional NEB competitions, implementing pipeline projects, and providing stronger expert support for beneficiaries in order to prevent the bureaucratic formalisation of the NEB concept.

KEYWORDS:

New European Bauhaus, cohesion policy, sustainable development, aesthetics, social inclusion

WSTĘP

Europejski Zielony Ład (EZŁ) – strategia rozwoju obejmująca równoległe ambitne cele gospodarcze i środowiskowe – pojawił się w europejskiej debacie publicznej w trudnym roku 2020 (Europejski Zielony Ład, 2019). Pandemia COVID-19 oraz jej społeczne i gospodarcze reperkusje odwróciły uwagę Europejczyków od EZŁ, który w oczach opinii publicznej stał się z czasem nieracjonalną, wręcz szkodliwą strategią ochrony środowiska (Marcinkowski, 2023). Pomimo faktu, że to zrównoważony rozwój leży obok bezpieczeństwa energetycznego u podstaw EZŁ, Komisja Europejska (KE) zdała sobie sprawę, że musi wyraźniej akcentować nie tylko kwestie gospodarcze i środowiskowe, ale także społeczne, a nawet kulturowe.

Równoległe „pandemiczna” refleksja sprawiła, że koncepcje związane z pojęciem „postwzrostu” i odejściem od założenia, że bezustannie rosnący PKB jest głównym celem rozwojowym – zaczęły zyskiwać na popularności (Jackson, 2023; Cesarski, 2022, s. 120). Ekonomia obwarzanka promująca „dobrostan” i zrównoważony rozwój zaczęła znajdować swoich zwolenników w bogatej Unii Europejskiej (UE) (Raworth, 2023; Sutowski, 2023).

Rosnąca alienacja społeczna, szybkie starzenie się Europejczyków oraz narastające problemy psychiczne były kolejnymi symptomami zjawisk o bardzo poważnych reperkusjach społecznych i gospodarczych. KE, chcąc zareagować na te wyzwania, a w szczególności ułatwić wdrażanie nad wyraz ambitnego EZŁ, w 2021 roku powołała interdyscyplinarną inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus (NEB). Idea NEB opiera się na trzech wartościach, do których należą:

1. Zrównoważony rozwój – promowanie obiegu zamkniętego, redukcji zanieczyszczeń oraz rozwiązań przyjaznych dla klimatu.
2. Estetyka – dbanie o wysoką jakość doświadczeń estetycznych i architektonicznych, które wykraczają poza samą funkcjonalność (aspekty związane z kulturą).
3. Włączenie społeczne – zapewnienie przystępności cenowej, dostępności dla osób o różnych potrzebach oraz docenianie różnorodności.

Do promowania i wdrażania powyższych wartości mają służyć trzy komplementarne modele współpracy: partycypacja, zaangażowanie wielopoziomowe oraz podejście transdyscyplinarne.

KE podkreśla: „NEB to projekt nadziei na znalezienie sposobu, jak lepiej żyć razem po pandemii. Chodzi w nim o to, by zrównoważony rozwój połączyć ze stylem, tak aby EZŁ dotarł do umysłów i domów obywateli” (Von der Leyen, 2020).

Czy NEB to faktycznie nowa idea? Ewidentnie nie – to koncepcja, która odnosząc się do Bauhausu, łączy w sobie część istniejących polityk horyzontalnych UE i stara się je promować pod wspólnym szyldem. Nową wartością jest wyróżniona w NEB estetyka, która akcentuje znaczenie elementów związanych z przestrzenią, architekturą i kulturą.

Powołanie NEB dowodzi jednocześnie, że nie da się wdrożyć celów gospodarczych i ekologicznych EZŁ bez zmiany stylu życia Europejczyków. Cele środowiskowe realizowane z poziomu publicznego to za mało, aby istotnie ograniczyć emisję gazów cieplarnianych.

Czy wdrażana od 2021 roku inicjatywa NEB jest nadzieją na faktyczne zmiany, czy ma szansę stać się klamrą spinającą różne polityki publiczne i idee promowane przez UE? Niniejszy artykuł jest próbą odpowiedzi na powyższe pytania.

METODY BADAWCZE

W zakresie podstaw teoretycznych dokonano przeglądu teorii polityk publicznych, koncentrując się na modelu współzarządzania i wywodzącej się z niego koncepcji zarządzania wielopoziomowego.

Podstawą analizy empirycznej był przegląd dokumentów strategicznych i operacyjnych UE związanych z NEB oraz informacji obrazujących proces wdrażania inicjatywy. Dokonano przeglądu Umowy partnerstwa warunkującej wdrażanie polityki spójności w Polsce w okresie 2021–2027, do pogłębionej analizy wybrano dwa z programów regionalnych, tj. Fundusze Europejskie dla Śląska i Fundusze Europejskie dla Małopolski. W ramach niniejszych programów przeanalizowano dokumentację konkursową, w tym kryteria oceny projektów oraz działania Instytucji Zarządzających na rzecz promocji i wdrażania NEB. Autor wykorzystał także swoje doświadczenia jako eksperta oceny projektów UE w perspektywie 2021–2027.

Dodatkowym źródłem wiedzy była analiza strony internetowej NEB prowadzonej przez KE oraz przegląd projektów zgłaszanych do corocznych konkursów NEB.

Analiza wymienionych źródeł dostarczyła danych do opracowania wniosków i próby oceny wdrażania NEB w Polsce, a przegląd mocnych i słabych stron badanego procesu pozwolił na sformułowanie rekomendacji.

KONTEKST TEORETYCZNY

Reforma unijnych funduszy strukturalnych rozpoczęta w latach 80. (tzw. pakiety Delorsa) intensywnie promowała zasadę partnerstwa i zasadę koordynacji ówczesnej polityki strukturalnej – dziś nazywanej polityką spójności. Podpisanie w 1992 roku Traktatu o Unii Europejskiej znacząco zwiększyło udział władz różnych szczebli (tj. nie tylko poziomu europejskiego i krajowego, ale także regionalnego, a nawet lokalnego) w programowaniu i wdrażaniu polityki spójności. Wypracowany w tamtym czasie model wdrażania polityk publicznych nazywany zarządzaniem wielopoziomowym (*multi-level governance* – MLG) bazuje na założeniach, które zdefiniowali L. Hooghe i G. Marks w ramach modelu współzarządzania publicznego, mianowicie: istnieją polityki i systemy uzgodnieniowe o charakterze pionowym (terytorialne), jak i poziomym (funkcjonalne), procesy decyzyjne nie są ułożone na jednym poziomie, lecz zależą od różnorodnych powiązań. UE to zatem kompleksowy, zintegrowany system uzgodnieniowy, obejmujący różnie określone i powiązane obszary polityk. Relacje w takim

systemie nie mają charakteru hierarchicznego, a konsultacyjny i/lub partycypacyjny (Hooghe & Marks, 2001).

Wykorzystując teoretyczne fundamenty modelu współzarządzania publicznego, a przede wszystkim dekadę doświadczeń funduszy strukturalnych, Komitet Regionów zdefiniował zarządzanie wielopoziomowe jako (Biała Księga Komitetu Regionów, 2009):

- skoordynowane działanie podejmowane przez UE, państwa członkowskie oraz władze lokalne i regionalne, oparte na partnerstwie i skierowane na kreślenie i wdrażanie polityk europejskich,
- dynamiczny proces o wymiarze horyzontalnym i wertykalnym, który nie osłabia odpowiedzialności politycznej,
- proces podporządkowany podstawowym zasadom dobrego rządzenia: otwartość, partycypacja, odpowiedzialność, skuteczność i spójność.

Koncepcja MLG jest także promowana w skali globalnej jako jedna z formuł mierzenia się z wyzwaniami klimatycznymi (OECD, 2010).

KE pomimo rosnącej obecnie centralizacji decyzji i budżetów (np. system wdrażania programu Next Generation EU) (Churski & Żuber, 2022) stara się być nadal wierna koncepcji zarządzania wielopoziomowego – NEB stanowi przykład tego podejścia. Idea ta jest wdrażana jednocześnie przez: instytucje UE, państwa członkowskie, samorządy regionalne i lokalne, uczelnie, organizacje pozarządowe, architektów, artystów (tzw. sektor kreatywny), a finalnie powinna angażować obywateli. KE promuje, inicjuje ramy instytucjonalne, normatywne i finansowe, natomiast implementacja odbywa się poprzez zdecentralizowane sieci aktorów publicznych. Stąd w NEB tak duży nacisk na modele współpracy obejmujące partycypację, zaangażowanie wielopoziomowe i podejście transdyscyplinarne.

Idea ta jest wdrażana w „miękki” sposób i czerpie z rozwiązań specyficznych dla paradygmatu współzarządzania i MLG (tzw. otwarta metoda koordynacji) takich jak: projekty, konkursy, sieci współpracy, mechanizmy konsultacyjne i partycypacyjne. Trzeba jednak pamiętać o istotnych mankamentach MLG takich jak złożoność i związana z tym niska transparentność, a często niezadowolająca efektywność tak wdrażanych polityk publicznych (por. Schout & Jordan, 2006, s. 961–962; Grosse, 2012). Jednocześnie unijne doświadczenia ostatnich lat sprawiają, że wielu polityków uważa, iż procesy

decyzyjne w UE powinny być scentralizowane i w pełni skoordynowane na poziomie Brukseli (tzw. metoda wspólnotowa), co oznacza zupełnie inną od NEB „twardą” filozofię działań.

NOWY EUROPEJSKI BAUHAUS

Inicjatywa NEB – geneza i działania wdrożeniowe

„Stary” Bauhaus to nurt promujący funkcjonalność opartą na przesłankach mechanicznych i psychologicznych służących rozwojowi człowieka jako istoty społecznej. Był on pierwszą tak szeroką próbą odpowiedzi na przemiany społeczno-ekonomiczne w Europie wywołane rewolucją przemysłową, która wymogła konieczność nowego modelu budownictwa, organizacji miast, komunikacji – generalnie nowego modelu życia (Gropius, 2014). Bauhaus, stereotypowo kojarzony z designem i architekturą, dotyczył projektowania budynków, sprzętów, przestrzeni, a także życia społecznego, w tym relacji z krajobrazem, przy uwzględnieniu osiągnięć biologii, socjologii, ergonomii, uwarunkowań regionalno-przyrodniczych i stylu życia (Gropius, 2014).

To bogate dziedzictwo Bauhausu stało się podstawą koncepcji NEB aspirującej do bycia odpowiedzią na kolejną rewolucję – tym razem cyfrową, która właśnie weszła w następny etap związany z generatywną sztuczną inteligencją. W czasach UE, która nie chce dzielić się władzą, centralizuje decyzje i budżety, powstaje inicjatywa przywołująca „złote czasy” tzw. Europy regionów. Koncepcja, która „zaszczepia” i promuje pewien długofalowy sposób myślenia, nie zmuszając nikogo do implementacji tych rozwiązań.

Za bezpośrednią inspirację NEB uważa się Deklarację z Davos z 2018 roku – Ku wysokiej jakości Baukultur dla Europy – podkreślającą rolę kultury i architektury w kreowaniu zrównoważonego i włączającego rozwoju oraz proponującą konkretne kryteria, takie jak: dobre rządzenie, funkcjonalność, środowisko, gospodarka, różnorodność, kontekst, poczucie miejsca, piękno (The Davos Declaration, 2018; Davos Baukultur Quality System, 2018).

Kluczowym, formalnym krokiem był opublikowany w 2021 roku komisyjny Komunikat o NEB (Komunikat..., 2021). Wcześniej w 2020

roku została uruchomiona platforma internetowa, na której artyści, projektanci, inżynierowie, naukowcy, przedsiębiorcy, architekci, studenci i wszystkie zainteresowane osoby mogły dzielić się przykładami NEB, a także pomysłami na rozwój tej koncepcji. Podobną funkcję pełnił okrągły stół NEB przy KE – społecznie działająca grupa doradcza przedstawicieli różnych krajów Europy, Azji i Afryki. Została także zainicjowana sieć partnerów i przyjaciół NEB łącząca organizacje, które chcą wspierać tę koncepcję (obecnie, w 2026 r., to prawie 2 tys. podmiotów), obejmującą fundacje, stowarzyszenia, instytucje edukacyjne, kulturalne i społeczne. Powoływane są laboratoria NEB, organizowane festiwale, warsztaty i konferencje. Instytucjonalnie inicjatywa jest obsługiwana przez zespół działający przy KE w ramach Joint Research Center. KE rozpoczęła także cykl konkursów na najlepsze projekty NEB oraz projektów pilotażowych (<https://new-european-bauhaus.europa.eu/> (dostęp: 01.07.2026)). Rola postawiona przed KE i rządami państw członkowskich UE polega na promocji i tworzeniu odpowiednich ram prawno-finansowych oraz zapewnieniu narzędzi, w tym rozwiązań cyfrowych, które będą wspierały NEB (Rosando-Gracia i in., 2021).

KE wyznaczyła główne osie tematyczne NEB (Komunikat..., 2021) obejmujące:

1. Powrót do natury – łagodzenie i przystosowywanie się do zmian klimatu, zieleni i woda, związek między ochroną przyrody a zdrowiem fizycznym i psychicznym, perspektywa skoncentrowana na życiu (a nie na człowieku), kluczowa rola edukacji i kultury w zmianie paradygmatu.
2. Odzyskanie poczucia przynależności – budowanie mostów pomiędzy ludźmi, zachęcanie do solidarności międzypokoleniowej, łączenie edukacji i sztuki w środowisku lokalnym, ulepszanie przestrzeni wspólnych, miasto 15-minutowe, zasoby kulturowe (dziedzictwo kulturowe, sztuka, lokalne rzemiosło, know-how itp.), zasoby przyrody (krajobrazy, zasoby naturalne itp.).
3. Nadanie priorytetu miejscom i ludziom, którzy tego najbardziej potrzebują, przy założeniu, że estetyczne i zrównoważone rozwiązania muszą pozostawać przystępne cenowo oraz powszechnie dostępne, usuwanie barier w dostępie do infrastruktury, towarów, usług i środowiska wirtualnego,

budowanie poczucia wspólnoty poprzez integrację różnych części miasta, wsi lub okolicy, rozwijanie połączeń między obszarami wiejskimi i miejskimi, cyfrowe łączenie ludzi.

4. Myślenie w kategoriach cyklu życia produktu – walka z nie zrównoważonym wykorzystywaniem zasobów, gospodarka w obiegu zamkniętym (GOZ), zmniejszanie śladu węglowego, zielona transformacja.

Wartości NEB mają być wdrażane przez szereg działań implemmentowanych do strategii, programów oraz pojedynczych projektów realizowanych w UE (patrz tab. 1).

Równie istotna jak przytoczone wartość NEB jest formuła ich wdrażania. NEB promuje trzy uzupełniające się modele współpracy – partycypacyjne działanie (konsultowanie, współtworzenie i współzarządzanie), działanie na różnych szczeblach (od lokalnego po globalny – współpraca wertykalna) i z różnymi partnerami (współpraca horyzontalna), jak również łączenie dziedzin (od czerpania z różnych dyscyplin, aż po ich integrację).

Tabela 1. Wartości NEB i działania wdrożeniowe

Wartości	Działania
Zrównoważony rozwój	Działania horyzontalne • ograniczenie wykorzystania zasobów (gospodarka w obiegu zamkniętym); • dbałość o ekosystemy, ochrona bioróżnorodności, • poprawa jakości powietrza, wody i gleby, • poszanowanie zasobów naturalnych w działalności gospodarczej, • rozwiązania oparte na naśladowaniu przyrody (<i>nature-based solutions</i>), • uwzględnienie funkcji społecznej gospodarczej infrastruktury oraz jej współdziałania ze środowiskiem. Tkanka miejska i przestrzeń publiczna • promowanie miejskich modeli gospodarki: społecznej, lokalnej i o obiegu zamkniętym, • utrzymanie i/lub rewitalizacja terenów zielonych jako przestrzeni wspólnych, • ograniczenie rozrastania się miast poprzez rewitalizację, • budowanie miejskich korytarzy ekologicznych na potrzeby aktywnej mobilności. Zabudowa • remonty/modernizacje zabudowy przy wykorzystaniu materiałów i rozwiązań inspirowanych naturą, materiałów o wysokiej efektywności środowiskowej, komponentów poddanych recyklingowi, • zmniejszenie zużycia energii w budynkach.

Estetyka	Styl i design • promowanie estetyki wykraczającej poza funkcjonalność poprzez: • elementy designu nawiązujące do otaczającej przestrzeni i budujące wspólnotę, • komfort wizualny odbiorcy i/lub doświadczenia wykraczające poza funkcjonalność, • zastosowanie elementów sztuki, • promowanie podejścia nieinwazyjnego, chroniącego piękno miejsca. Kontekst i adaptacja • przyczynianie się do zwiększenia poczucia przynależności i dumy społeczności lokalnej, • dostosowanie do kontekstu przestrzennego, stylu architektonicznego, lokalnej specyfiki, uwarunkowań społeczno-kulturowych, • łączenie nowoczesnej estetyki z dziedzictwem kulturowym danego miejsca itp. Doświadczenia sensoryczne i emocjonalne • pobudzanie emocji i/lub dostarczanie doświadczeń sensorycznych poprzez design, • wzmacnianie interakcji społecznych, poprawa warunków dla zdrowszego życia i kreowanie nowego podejścia do wartości przyrody, • wykorzystanie nowych doświadczeń, podkreślających potencjał miejsca i społeczności.
Włączenie społeczne	• inkluzywność w kulturze – np. tworzenie poczucia przynależności, integracji, tożsamości lokalnej, wymiana międzypokoleniowa, • inkluzywność w gospodarce – np. przystępne cenowo mieszkania, źródła energii, rozwiązania w zakresie mobilności, • sprzyjanie włączeniu społecznemu w miejscu zamieszkania – dostępne mieszkania, łączenie różnych miejsc – mobilność fizyczna i cyfrowa, • rewitalizacja zabudowy i przestrzeni publicznych w celu zacieśniania więzi społecznych i zaspokojenia potrzeb słabszych grup i osób, • innowacyjne rozwiązania mieszkaniowe, • obiekty łączące różne społeczności lub funkcje (mieszkalnictwo, edukacja, kultura itp.), • usuwanie barier w dostępie dla słabszych grup społecznych, osób z niepełnosprawnościami i starzejącej się ludności, • przestrzeń wspierająca wymianę międzypokoleniową i więzi społeczne, • łączenie podmiotów i osób za pomocą infrastruktury fizycznej i cyfrowej.

Źródło: oprac. własne na podstawie: New European Bauhaus Compass, 2022.

Ewolucyjne podejście do NEB przejawia się także w perspektywie mikro, czyli w odniesieniu do pojedynczych projektów, w których założono, że NEB może być realizowany na różnych poziomach – słusznie nazywanych ambicjami (patrz tab. 2). Dotyczy to zarówno wartości, jak i modeli współpracy oraz podkreśla rozwojowy charakter tej idei i możliwość jej adaptacji do zróżnicowanych przedsięwzięć.

Tabela 2. Ambicje NEB

Poziom ambicji		Ambicja 1	Ambicja 2	Ambicja 3
Wartości NEB	Zrównoważony rozwój	readaptacja	zamknięcie obiegu	regeneracja
	Estetyka	animacja	harmonizacja	aktywizacja
	Włączenie społeczne	otwartość	integracja	transformacja
Modele współpracy NEB	Partycypacja	konsultowanie	współtworzenie	współzarządzanie
	Zaangażowanie wielopoziomowe	współpraca horyzontalna	współpraca wertykalna	współpraca wielowymiarowa
	Podejście transdyscyplinarne	multidyscyplinarność	interdyscyplinarność	ponaddyscyplinarność

Źródło: oprac. własne na podstawie: New European Bauhaus Compass, 2022.

Spodziewane rezultaty NEB obejmują trzy obszary: przekształcanie konkretnych miejsc, transformację otoczenia na sprzyjające innowacjom, upowszechnianie nowych znaczeń poprzez edukację i kulturę. Jak widać, są to bardzo nieprecyzyjne cele, wyznaczające raczej kierunki niż policzalne wskaźniki tak lubiane w UE (Komunikat..., 2021). Jednym z najambitniejszych długofalowych wyzwań stawianych przez NEB jest problem dostępnego mieszkalnictwa, szczególnie widoczny w Polsce, gdzie mieszkanie traktowane jest jako przedmiot inwestycji, a nie podstawowa potrzeba i prawo człowieka.

Przegląd dokumentów i działań inicjujących NEB może utwierdzić w przekonaniu, że to idealistyczna wizja unijnych urzędników, oderwana od rzeczywistości i ubrana w brukselską nowomowę. Wizja, którą nie musimy sobie zaprzętać głowy, bo formalne oczekiwania KE dzisiaj mówią jedynie o tym, że wartości NEB powinny być wprowadzane do strategii społeczno-gospodarczych i terytorialnych państw członkowskich UE. Przekonanie takie może wynikać z tradycyjnego podejścia do polityk publicznych intuicyjnie rozumianych jako zakazy i nakazy oraz pieniądze na realizację przedsięwzięć spełniających konkretne warunki, a nie promocja nowych, nie do końca sprecyzowanych idei, które mają się oddolnie rozwijać.

W 2026 roku – pięć lat po uruchomieniu NEB, po wielu konferencjach, konkursach, debatach itp. pozostajemy w sferze promocji wartości i modeli współpracy, a nie sztywnych rozwiązań formalno-prawnych. Dotychczasowe efekty mogą wydawać się znikome.

Wsparcie finansowe postrzegane jest jako najefektywniejszy instrument kreowania polityk publicznych – w ramach promowania NEB w 2022 dofinansowano 6 projektów pilotażowych (po 5 mln euro), w kolejnych latach 20 zadań otrzymało po 75 godzin wsparcia eksperckiego, 7 przedsięwzięć zasilono kwotą do 45 tys. euro każdy na obywatelskie współtworzenie przestrzeni publicznych, a 11 projektom przyznano maksymalnie po 15 tys. euro na akcje zaangażowania obywatelskiego (<https://new-european-bauhaus.europa.eu/> (dostęp: 07.07.2026)).

Od 2021 roku odbywają się konkursy NEB, w 5 edycjach zgłoszono 5700 projektów, do finału zakwalifikowało się 265 i przyznano 94 nagrody (patrz tabela 3).

Tabela 3. Konkursy NEB

Edycja	Liczba aplikacji	Aplikacje z Polski	Finałiści z Polski	Laureaci z Polski
2021	2025	69	2	0
2022	1048	41	5	2
2023	1419	85	1	0
2024	525	22	1	0
2025	683	21	1	0
Suma	5700	238	10	2

Źródło: oprac. własne na podstawie: <https://prizes.new-european-bauhaus.europa.eu/> (dostęp: 07.07.2026).

To niewielkie finansowanie projektów promujących NEB przybiera bardziej zinstytucjonalizowaną formę. W 2025 roku uruchomiono program NEB Facility 2025–2027 wspierający m.in. rewitalizację przestrzeni lokalnych (wsi, osad, dzielnic, osiedli). W ramach programu Horizon Europe na badania i innowacje przeznaczono około 360 mln euro; analogiczne środki dla części wdrożeniowej mają pochodzić z polityki spójności oraz innych źródeł finansowania (https://new-european-bauhaus.europa.eu/funding/new-european-bauhaus-facility_en (dostęp: 07.07.2026)). KE uruchomiła w 2025 r. program NEB Boost nagradzający projekty małych gmin. Ma on wspierać lokalne, oddolne inicjatywy przekształcające wspólne przestrzenie życia mieszkańców.

Dzięki finansowemu wsparciu Parlamentu Europejskiego powstaje platforma internetowa, która będzie prezentować możliwości finansowania – darowizny, crowdfunding i inne źródła publiczne oraz prywatne – dla projektów zgodnych z założeniami NEB.

Przegląd strony internetowej NEB pozwala dostrzec szeroki (i zwiększający się z roku na rok) zakres podejmowanych działań: NEB Compass, NEB Dashboard, NEB Prize, NEB Festival, NEB Academy, NEB Labs i NEB National Contact Points (<https://new-european-bauhaus.europa.eu/> (dostęp: 07.07.2026)). Ponadto warto zauważyć, że pawilon UE podczas światowej wystawy EXPO2025 w Osace został zbudowany w myśl NEB oraz promowano w nim idee spójne z tą inicjatywą (https://new-european-bauhaus.europa.eu/events/new-european-bauhaus-expo-2025-osaka_en?prefLang=pl (dostęp: 07.07.2026)). Działania te obrazują rosnącą popularność i poszerzające się instrumentarium NEB w UE.

NEB w Polsce

W naturalny sposób promocja NEB w Polsce jest ściśle związana z unijną polityką spójności i jej obecnym okresem programowania 2021–2027. W kluczowym dokumencie – Umowie Partnerstwa (UP) pojawia się zapis:

w stosownych przypadkach, programy realizujące UP będą wspierać inwestycje, które z powodzeniem łączą zasady zrównoważonego rozwoju, estetyki i integracji inicjatywy pn. „Nowy Europejski Bauhaus” w celu znalezienia przystępnych cenowo, integracyjnych, zrównoważonych i atrakcyjnych rozwiązań dla wyzwań klimatycznych (Umowa Partnerstwa, 2022).

Podobne, bardzo ogólne zapisy znalazły się w analizowanych programach regionalnych (Śląsk i Małopolska), gdzie NEB pojawia się w kontekście projektów z zakresu kultury, rewitalizacji oraz narzędzi terytorialnych (FEŚ, 2026; FEM, 2026).

Kolejnym etapem operacjonalizacji było uwzględnienie NEB w szczegółowych opisach priorytetów programów, gdzie przy konkretnych działaniach i typach projektów pojawiają się zapisy: „Premiowane będą projekty realizujące założenia NEB”. Ma to swoje implikacje dla kluczowego elementu w systemie dystrybucji środków UE – czyli kryteriów oceny projektów. W województwie śląskim w ramach kryteriów merytorycznych ogólnych w wielu konkursach wprowadzono kryterium: „Dążenie do realizacji założeń NEB – możliwość uzyskania 1 pkt”. Kryterium odwołuje się do wartości

NEB i do poradnika opracowanego przez Instytucję Zarządzającą. W województwie małopolskim w części konkursów zastosowano analogiczne kryterium merytoryczne: „Realizacja projektu zgodnie z wartościami NEB – możliwość uzyskania 2–3 pkt”. Wpływ tych kryteriów na wyniki oceny projektów i decyzje o ich dofinansowaniu należy ocenić jako niski. Ich funkcja jest zupełnie inna – wnioskodawcy z uwagi na kryteria są niejako „zmuszeni” do poznania, przeanalizowania założeń NEB oraz opisanie, w jaki sposób je zrealizują w swoim projekcie. Podejście to oczywiście promuje NEB, ale niestety pojawia się także w konkursach niezwiązanych z kulturą czy rewitalizacją – prowadzi to do irytacji wnioskodawców, kiedy w projektach np. z zakresu odnawialnych źródeł energii, chcąc uzyskać dodatkowe punkty, starają się wykazać wartości estetyczne i funkcje społeczne instalacji fotowoltaicznej.

W programach regionalnych pojawiają się także związane z NEB konkursy, jak np. ten organizowany w Małopolsce: Kompleksowe inwestycje w renowację i dekarbonizację budynków z uwzględnieniem priorytetowego traktowania projektów uwzględniających zasady NEB (<https://fundusze.malopolska.pl/nabory/9585-dzialanie-811-transformacja-energetyczna-typ-projektu-c-kompleksowe-inwestycje-w> (dostęp: 11.07.2026)).

Trudno odpowiedzieć na pytanie, czy kryteria NEB dobrze realizują swoje edukacyjno-promocyjne zadanie. Warto zwrócić uwagę na pozostałe działania regionów w tym zakresie. Województwo śląskie jest tu bez wątpienia liderem – jako pierwsze opracowało prosty, kompleksowy poradnik dla beneficjentów, pomagający im ująć wartości NEB w projektach (Poradnik..., 2021). Stanowi on załącznik do dokumentacji konkursowej i oprócz opisanie wartości oraz modeli współpracy NEB odnosi się także do ambicji, natomiast jego największą zaletą są pytania pomocnicze (lista sprawdzająca), które przekładają wzniosłą ideę NEB na codzienność projektów unijnych i podpowiadają konkretne rozwiązania.

Województwo śląskie konsekwentnie promuje również NEB poprzez szkolenia i konferencje, m.in.: „NEB – czyli jak bardzo estetyczna, ekologiczna i partycypacyjna może być sprawiedliwa transformacja?” (2024); „NEB w projektach z programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego” (2025); „Inicjatywa NEB – praktyczne aspekty i korzyści z wdrożenia idei” (2026); „NEB – kobieca perspektywa” (2026)

(<https://funduszeue.slaskie.pl> (dostęp: 09.07.2026)). Dla porównania w Małopolsce promocja NEB polega jedynie na przekazywaniu informacji o aktywnościach na poziomie UE (<https://fundusze.malopolska.pl/aktualnosc/13698-konkurs-neb-2026-szansa-dla-innowatorow-mlodych-tworcow-i-malych-gmin> (dostęp: 09.07.2026)).

Ta mała próbka dwóch programów regionalnych pokazuje dwa podejścia. Pierwsze ogranicza się do realizacji zapisów UP i realizacji zaleceń KE, tzn. wprowadzenia do programu kryteriów oceny odnoszących się do NEB – to podejście występuje w większości regionów. Drugie podejście, wdrażane w województwie śląskim, jest znacznie szersze – po pierwsze zebrano kluczowe wymagania NEB w formie poradnika, po drugie regularnie prowadzone są działania szkoleniowe i promocyjne. W 2025 roku opracowano także kompleksową ekspertyzę obrazującą obecne i przyszłe działania regionu w zakresie NEB (Raport..., 2025).

Równolegle do polityki spójności w Polsce dostępne są europejskie narzędzia promujące i wspierające NEB, jednak ich popularność jest mała. O ile rośnie liczba organizacji i instytucji zaangażowanych w promocję NEB (przykładem może być Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, który stał się członkiem sojuszu BAUHAUS4EU zrzeszającego 10 europejskich uczelni pracujących na innowacyjnymi rozwiązaniami w zakresie NEB; <https://www.ue.katowice.pl/projekty/bauhaus4eu/o-projekcie.html> (dostęp: 09.07.2026)), o tyle zainteresowanie podmiotów z Polski udziałem w konkursach NEB, organizowanych przez KE, jest stosunkowo niskie (patrz tab. 3). Co więcej – wśród aplikujących podmiotów mało jest samorządów. Przyczyn tej sytuacji należy upatrywać w dużej dostępności do środków rozwojowych w Polsce. Polityka spójności UE, KPO oraz programy krajowe dają szanse finansowania projektów rozwojowych z zakresu kultury, turystyki, rewitalizacji czy transformacji energetycznej. Polskie samorządy realizują tysiące projektów, których indywidualne kwoty dofinansowania liczone są w milionach złotych. Dla porównania nagrody w konkursie NEB w 2025 roku wynosiły od 10 do 30 tys. euro – kwoty te przy dużej, międzynarodowej konkurencji oraz skomplikowanej procedurze konkursowej nie są atrakcyjne dla polskich organizacji, a zwłaszcza samorządów. O ile dla zamożniejszych regionów UE – otrzymujących znikomą część funduszy z polityki spójności – NEB stanowi atrakcyjną koncepcję zintegrowanego

rozwoju opartą na niewielkich finansowo inicjatywach, o tyle dla polskich samorządów realizujących wielomilionowe inwestycje pozostaje on wciąż jedynie ciekawostką. Sytuacja ta może się zmienić w związku z uruchomieniem NEB Facility – programu, który oferuje nie nagrody, a dofinansowanie do realizacji projektów. Na razie program pozostaje na etapie wsparcia działań badawczo-rozwojowych w takich obszarach jak renowacja budynków, rozwój umiejętności czy przemiany sąsiedztw i przestrzeni lokalnych (<https://www.kpk.gov.pl/horyzont-europa/nowy-europejski-bauhaus> (dostęp: 09.07.2026)).

Wagę i ciągły rozwój NEB podkreślają wydane w maju 2026 rekomendacje Rady Unii Europejskiej. Dokument ten wyraźnie obrazuje kierunek ewolucji NEB od inicjatywy wspólnotowej do polityki publicznej, będącej narzędziem transformacji Europy. Rada podkreśla konieczność ujęcia wartości NEB w unijnych, krajowych, regionalnych i lokalnych politykach (w myśl MLG), szczególnie w zakresie budownictwa, planowania przestrzennego i infrastruktury, oraz zapewnienie publicznych instrumentów finansowych (także aktywizujących kapitał prywatny) i szeroko rozumianego ekosystemu promocji NEB (Council Recommendation, 2026).

Powyższa analiza prowadzi nas do konkluzji, że ta „górnolotna” idea jest coraz bardziej zoperacjonalizowana przez szereg działań: od poradników i list sprawdzających, które niosą nieocenioną pomoc podczas pracy nad projektami i programami (m.in. New European Bauhaus Compass (2022), A practical guide to the New European Bauhaus self-assessment method and tool (2024), Wytyczne dla inwestorów (2024) oraz szereg dobrych praktyk także na poziomach krajowych i regionalnych (Gkatzogias, Romano, & Negro, 2024)), aż po narzędzia finansowe, takie jak NEB Facility czy też dedykowane konkursy w programach polityki spójności.

WNIOSKI I REKOMENDACJE

Czy rolą UE jest kreowanie nowych idei, takich jak NEB? Jeszcze pięć lat temu istnienie tzw. *The Brussels effect* opisanego przez A. Bradford było potwierdzone przez rolę UE jako lidera zielonej transformacji. UE – globalnego aktora, który regulując (często przeregulowując) swój wspólny rynek, wyznaczał światowe trendy (Bradford, 2020).

Dzisiaj, w dobie zmian geopolitycznych, rola UE nie jest aż tak jednoznaczna, jednak idea NEB dzięki temu, że integruje kwestie standardów społecznych, ekologicznych, zrównoważonego rozwoju i kultury (w tym estetyki), ma szanse na rozpowszechnienie. Z drugiej strony – ponad pół wieku trudnych doświadczeń ONZ w promocji podobnej, równie ważnej idei, tj. zrównoważonego rozwoju, nie wróży temu procesowi szybkich efektów. Orędownicy NEB mają tego świadomość, gdyż długookresowe cele tej inicjatywy określono na 2050 i 2100 rok (Horizon Europe..., 2022).

Zarówno wartości NEB (zrównoważony rozwój, estetyka i włączenie społeczne), jak i promowane modele współpracy (partycypacja, zaangażowanie wielopoziomowe i podejście transdyscyplinarne) należy ocenić bardzo pozytywnie. Przemawia za nimi także fakt, że są wynikiem współpracy i dialogu różnych środowisk, a nie wytyczną opracowaną przez unijnych urzędników. Wydawać by się mogło, że dzisiejsza Europa powinna koncentrować się na zbrojeniach, a nie na estetyce i kulturze, jednak idea NEB wpisuje się w koncepcję budowania tak teraz potrzebnej odporności – nie tylko tej infrastrukturalnej i cyfrowej, ale przede wszystkim społecznej, a nawet psychicznej. NEB to krok (może kroczek) do kreowania wspólnot, które obok infrastruktury i technologii stanowią jeden z fundamentów odporności. Prostszy, utylitarny argument, który może przekonać do NEB, są lepsze warunki życia, a precyzyjniej – tworzenie warunków do lepszego życia.

Zaletą NEB jest otwarcie na oddolne podejście. Dzisiaj mieszkańcy sami starają się walczyć z „betonozą”, zanieczyszczeniem powietrza, chcą przyjaznych przestrzeni i miast 15-minutowych, a jednocześnie wygody i bezpieczeństwa – idea NEB jest w stanie zintegrować te zróżnicowane potrzeby z politykami publicznymi.

Podkreślenia wymaga także procesowy, tj. ewolucyjny, charakter NEB. Po pierwsze samo założenie, że to żywa idea, która ma tworzyć środowisko dla innowacji, nadaje jej dodatkowej wartości, po drugie NEB odwołuje się do każdego etapu życia projektów, produktów, usług, przestrzeni, a więc analizy potrzeb, projektowania, realizacji, eksploatacji i recyklingu. Zapewnia w ten sposób holistyczne patrzenie na życie.

Polskie regiony, miasta, a także wsie potrzebują NEB. Przemawiają za tym nasza wysoka emisyjność (potrzeba transformacji

energetycznej), problemy z ładem przestrzennym, w tym z dostępnością mieszkań, a także dostępem do usług publicznych na niektórych terenach, słabnące więzi społeczne oraz „przeinwestowanie” w zakresie części infrastruktury (Schudy, 2021). Aby ten cel zrealizować, konieczne są „miękkie” działania informacyjno-szkoleniowe skierowane do różnych środowisk. Zasadne oprócz promocji dobrych praktyk wydają się konkursy typu *pipeline*, gdzie wnioskodawcy otrzymują kompleksowe wsparcie w trakcie przygotowania projektu, a później jego realizacji. Konkursy NEB powinny być realizowane także na poziomie regionalnym – co znacząco ułatwiłoby dostęp do nich dla różnych podmiotów. Potrzebne są też proste i przejrzyste poradniki NEB – cytowane w artykule materiały, np. Poradnik samooceny NEB, są świetnie przygotowane, ale konieczność przeczytania 442 stron po angielsku zniechęca do lektury większość osób odpowiedzialnych za przygotowanie projektów.

NEB, który początkowo koncentrował się na tkance miejskiej, na szczęście odnosi się teraz także do wsi, osad – generalnie wszelkich lokalnych wspólnot i przestrzeni. W Polsce to szczególnie ważne, bo to poza miastami najmocniej dotyka nas problem depopulacji i szybkiego starzenia się społeczeństwa.

Promując NEB, należy wyraźnie podkreślać kompleksowy i długookresowy charakter tej idei. Dyskusje, pilotaże, konsultacje, partycypacja, konkursy, dobre praktyki – to dla wielu strata czasu, z drugiej strony to szansa na stworzenie polityki publicznej odpowiadającej na zmieniające się potrzeby i angażującej mieszkańców. Miejmy nadzieję, że NEB nie podzieli losu kilkanaście lat starszej inicjatywy wspólnotowej EQUAL promującej przedsiębiorczość społeczną, która pomimo wielu sensownych działań i projektów nie wprowadziła tych koncepcji do głównego nurtu polityk publicznych.

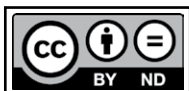
Premier Jerzy Buzek podczas Forum Samorządowego Obrony Cywilnej, odbywającego się w Krakowie w maju 2026 r. powiedział: „Europa nie rodziła się z wygody, ale z odpowiedzialności”. NEB to trudna i ambitna próba połączenia odpowiedzialności i wygody.

BIBLIOGRAFIA

- Biała Księga Komitetu Regionów w sprawie wielopoziomowego sprawowania rządów (2009). 2009/C 211/5.
- Bradford, A. (2020). *The Brussels effect: How the European Union rules the world*. New York: Oxford University Press.
- Cesarski, M. (2022). Nowy Europejski Bauhaus na opamiętanie – modernizm przeciw pandemii COVID-19, czy tylko? *UR Journal of Humanities and Social Sciences*, 2(23), 119–134. DOI: 10.15584/johass.2022.2.7
- Churski, P., & Zuber, P. (2022). *EU Regional Policy and Its Implications for the Development of Polish Regions*. In *Three Decades of Polish Socio-Economic Transformations*, 487–521. Cham: Springer.
- Council Recommendation on the New European Bauhaus Brussels, 11 May 2026, 9128/26.
- Davos Baukultur Quality System – Eight criteria for high-quality Baukultur, <https://davosdeclaration2018.ch/en/davos-baukultur-quality-system/> (dostęp: 18.06.2026).
- Europejski Zielony Ład (2019). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, COM (2019) 640 final.
- FEM (2026). Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021–2027. Kraków: Zarząd Województwa Małopolskiego.
- FEŚ (2026). Fundusze Europejskie dla Śląska 2021–2027. Katowice: Zarząd Województwa Śląskiego.
- Gkatzogias, K., Romano, E., & Negro, P.A. (2024). *A practical guide to the NEW EUROPEAN BAUHAUS self-assessment method and tool*. European Union.
- Gropius, W. (2014). *Pełnia architektury*. Kraków: Karakter.
- Grosse, T.G. (2012). *W objęciach europeizacji, wybrane przykłady z Europy Środkowej i Wschodniej*. Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN.
- Hooghe, L., & Marks, G. (2001). *Multi-level Governance and European Union*. Boulder: Rowman & Littlefield.
- Jackson, T. (2023). *Postwzrost. Życie po kapitalizmie*. Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Nowy Europejski Bauhaus – piękno, zrównoważoność, wspólnota. COM (2021) 573 final.
- Marcinkowski, T. (2023). Dylematy kryzysowe Unii Europejskiej: pandemia i zielony ład. *Rocznik Integracji Europejskiej*, 17, 207–220.
- OECD (2010). *Multi-level Governance: A Conceptual Framework, in Cities and Climate Change*. Paris: OECD Publishing. DOI: 10.1787/220062444715

- Poradnik dla Wnioskodawców obrazujący realizację założeń Nowego Europejskiego Bauhausu (2021). Katowice: Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego.
- Raport końcowy – „Wdrażanie zasad Nowego Europejskiego Bauhausu w województwie śląskim” (2025). Katowice: Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego.
- Raworth, K. (2023). *Ekonomia obwarzanka*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- Rosado-García, M.J., Kubus, R., Argüelles-Bustillo, R., & García-García, M.J. (2021). A New European Bauhaus for a Culture of Transversality and Sustainability. *Sustainability*, 13(21), 1844. DOI: 10.3390/su13211844
- Schellnhuber, H.J., Widera, B., Kutnar, A., Organschi, A., & Hafner, A. (2022). *Horizon Europe-New European Bauhaus NEXUS Report*. European Commission.
- Schout, A., & Jordan, A. (2006). European Union’s governance ambitions and its administrative capacities. *Journal of European Public Policy*, 15(7), 957–974. DOI: 10.1080/13501760802310355
- Schudy, H. (2021). Zdażyć przed katastrofą – wyzwanie dla postwzrostu w Nowym Europejskim Bauhausie. *Prace Kulturoznawcze*, 25(3), 11–25. DOI: 10.19195/0860-6668.25.3.2
- Sutowski, M. (Red.) (2023). *Obwarzanek po polsku*. Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- The Davos Declaration, Towards a high-quality Baukultur for Europe, January 2018, <https://davosdeclaration2018.ch/en/> (dostęp: 18.06.2026).
- The New European Bauhaus Compass. A guiding framework for decision and project makers wishing to apply the NEB principles and criteria to their activities (2022). https://new-european-bauhaus.europa.eu/document/download/405245f4-6859-4090-b145-1db88f91596d_en?filename=NEB_Compass_V_4.pdf
- Umowa Partnerstwa dla realizacji polityki spójności 2021-2027 w Polsce (2022). Warszawa: Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.
- Von der Leyen, U. (2020). Konferencja prasowa U. Von der Leyen na temat NEB – wrzesień 2020, https://www.youtube.com/watch?v=2bO8KPbc8s&feature=emb_title (dostęp: 01.07.2026).

Copyright and License

This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivs (CC BY- ND 4.0) License

<http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/>